

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-80-8-1.28>

ОСМИСЛЕННЯ РЕАЛІЙ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІНКЛЮЗІЇ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ОСНОВ СВІТОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Мухіна А. Ю.

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»*

Сєромаха Н. Є.

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
м. Старобільськ, Луганська область, Україна*

Метою роботи є аналіз сучасних реалій інклюзивної освіти в Україні; виявлення факторів, що перешкоджають впровадженню і розвитку інклюзивної освіти; визначення результативних напрямків вирішення існуючих проблем інклюзії.

За даними Міністерства соціальної політики, кількість людей з інвалідністю в відносних показниках збільшилася вдвічі порівняно з 1990 роком. Якщо в 1990 їх налічувалося 3% населення, то сьогодні кількість людей з особливими потребами в Україні сягає 6% (близько 3 млн.), з яких понад 165 тисяч – діти. Зауважимо, що за часи війни в Україні кількість людей з інвалідністю збільшилася на кілька тисяч. Головна проблема для цієї категорії населення – вільний доступ до всіх можливостей сучасної цивілізації. Починаючи з вільного пересування по місту, і закінчуючи освітою і працевлаштуванням. Саме питання освіти в сучасному світі є принциповим [3].

У 2010 році Україна приєдналась до Конвенції про права інвалідів, прийнятої ООН в 2006 році, в якій проголошено обов'язок держав-учасниць Конвенції забезпечувати інклюзивна освіта на всіх рівнях і навчання протягом усього життя [3]. У 2018 році президент П. Порошенко підписав закон № 2249-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України». Цим рішенням президент України вивів з ужитку слово «інвалід» [1].

Коли говорять про освіту дітей з особливими потребами, слід говорити про зміну базових принципів навчання. Вже тривалий час,

західні країни просувають ідею всебічної інтеграції людей з інвалідністю в звичайний світ. Звідси виникає термін – *інклюзія* (в перекладі з англ. – включення, інтеграція). Відповідно, *інклюзивна освіта* – надання рівного доступу до навчального процесу людям з особливими потребами. Інклюзивна освіта – це освітня система, головною метою якої долучити та забезпечити дітей, які мають інвалідність, потрібними знаннями в умовах загальноосвітнього закладу. Тобто, таке навчання передбачає створення освітнього середовища, яке б задовольняло потреби дітей з проблемами фізичного чи психологічного розвитку. Для європейських країн навчання дітей з особливостями розвитку та здорових однолітків разом має особливе значення, адже спілкування зі здоровими однокласниками та психологічна підтримка – головна ознака спеціальної освіти. Інклюзивна освіта поширена в Італії, Австрії, Португалії, Бельгії, Фінляндії, Люксембурзі, Іспанії, Німеччині, Ісландії, Ірландії, Великобританії, Швеції, Голландії, в кожній з цих країн, свій власний підхід та система інклюзивного навчання.

В Україні ситуація з інклюзивною освітою знаходиться на етапі зародження. Серед 17337 українських шкіл тільки 1127 залучені до інклюзивного навчання. Більше 56 тисяч школярів з особливими потребами мають можливості навчання в загальноосвітніх установах. Таким чином, показник інклюзії в Україні становить лише 7%. Для порівняння: в Литві ця цифра сягає 90%, Польщі – 42%, Словаччини – 42%, Угорщині – 57%, Італії – 99%, Норвегії – 90%, Франції – 25% [5]. Включення дітей з особливими потребами в масові освітні установи передбачає спеціалізовану корекційну допомогу і психологічну підтримку, завданням яких є контроль за розвитком дитини, успішність його навчання, надання допомоги у вирішенні проблем адаптації в середовищі здорових однолітків [1].

При аналізі процесу впровадження освітньої інтеграції в нашій країні, можна відзначити, що з двох організаційно-адміністративних моделей цього процесу, які існують у світовій практиці (модель «Поглинання» і модель «Співіснування»), Україна, як і США, обрала модель – «Поглинання», в якій порушений фундаментальний принцип освітньої інтеграції – свобода вибору місця навчання. Більшість європейських країн (а також Японія) реалізують іншу модель – «Співіснування», не хетуючи ключовими ідеями освітньої інтеграції [6]. Остання зі згаданих моделей дає дітям з особливостями психофізичного розвитку можливість вибору освітнього закладу, який якомога повніше сприяв би їхньому розвитку. На наш погляд, модель «Співіснування» можливо втілити в український освітній простір

шляхом збереження загальної і спеціальної освіти за умови створення інклюзивних шкіл (інклюзивних класів).

Одним з найважливіших питань є психологічний комфорт дітей і дорослих з психофізичними вадами, які потрапляють в активні соціальні стосунки з людьми, які не мають таких відхилень. Виникає питання: «Чи будуть вони почувати себе комфортно, знаходячись поруч зі здоровими однолітками»? Ряд досліджень доводять, що особи, які мають фізичні відхилення можуть досить впевнено і комфортно почувати себе поряд із здоровими однолітками, дещо складніше постає питання з дітьми, які мають інтелектуальні порушення [3].

Актуальним є питання сприйняття іншими батьками дитини з порушеннями у розвитку в групі чи класі своєї здорової дитини. Ряд батьків звертають увагу на те, що дитині з порушеннями інтелекту чи інших функцій приділяється набагато більше уваги, ніж всім дітям класу. Чи правильно це?

Досить велике значення мають кадри (спеціалісти, які зможуть організувати навчальний процес і налагодити задовільний психологічний клімат, як з батьками та і в класі). Для того щоб побудувати ефективну систему інклюзивної освіти в Україні, передусім потрібно посилити фінансування освіти та удосконалити методичне та кадрове забезпечення інклюзивної освіти.

Недостатньо уваги приділяється доступності пришкольних територій: наявність під'їздів, паркувальних місць для осіб з інвалідністю, зокрема, для підвезення дітей на візках, обладнаних спортивних майданчиків для дітей з інвалідністю тощо. Дуже мало закладів освіти обладнано спеціальними туалетними кімнатами. Однак, слід наголосити, що ситуація поступово змінюється на краще. За оперативною інформацією наприкінці 2018-го безперешкодний доступ для осіб з особливими потребами до 1-го поверху забезпечений у 11560 закладах освіти, що становить 74% від загальної кількості.

Якщо питання інклюзивної освіти в початковій і середній школі сьогодні знаходиться під особливою увагою, то у вищій школі ситуація складніша. За статистичними даними з 2,5 мільйонів студентів вітчизняних навчальних закладів I–IV рівнів акредитації, трохи більше 10 тисяч – люди з особливими освітніми потребами. На практиці це менше 1% від загальної кількості людей з інвалідністю працездатного віку (до 40 років). Питання надання освіти студентам з особливими освітніми потребами вирішуються лише у форматі адміністрації окремих вузів або місцевої влади. Наприклад, Національний педагогічний університет Драгоманова одним з перших в Україні почав розробляти цільові навчальні програми для студентів з інвалідністю

(Науково-методичний центр освіти і соціальної реабілітації осіб з обмеженнями життєдіяльності).

Зміна структури спеціальної освіти та збільшення кількості дітей особливими освітніми потребами, «включених» до загальноосвітніх дошкільних та шкільних закладів, вимагає від педагогічних закладів вищої освіти (ЗВО) перегляду і вдосконалення змісту і методів вищої освіти для підготовки педагогів до роботи в інклюзивних закладах. Постає необхідність врахування своєрідності реалізації освітньої парадигми, орієнтованої на пізнання індивідуальних потреб особливих учнів залежно від віку, характеру, ступеня порушення, якостей особистості; необхідність підтримки високого рівня викладання, що зумовлює пошуки «власного стилю» викладання, який повинен характеризуватися високим професіоналізмом та індивідуальним підходом до кожного студента; використання інтерактивних форм навчання, що дають змогу вже з самого початку навчання долучити студентів до практичної діяльності в рамках інклюзивної освіти; налагодження тісної взаємодії викладачів ЗВО з інклюзивними освітніми закладами для уточнення змісту навчальної і виробничої практик та проведення наукових досліджень.

Література:

1. Адаптована конвенція ООН щодо осіб з особливими потребами. Нью-Йорк, 13 грудня 2006 р. URL: www.osmhi.org/index.php?page=200&news=401&pages (Дата звернення: 29.01.2019).
2. Данілавічюте Е. А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. К. : Видавнича група «А.С.К.», 2012. 287 с.
3. Декларація про права інвалідів 2006 року URL: www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_117 (Дата звернення: 29.01.2019).
4. Гевко І. В. Значення інноваційних технологій при здійсненні інклюзивної освіти. Педагогічний альманах: збірник Комунального вищого навчального закладу Херсонська академія неперервної освіти Херсонської обласної ради. Херсон, 2018. Випуск № 37. С. 236–240.
5. Гриневич Л.М. 4 роки впровадження інклюзії URL: <https://mon.gov.ua/ua/news> (Дата звернення: 29.01.2019).